

L'esguerro

JORDI PUJOL

Editorial del Butlletí del Centre d'estudis Jordi Pujol, 24.03.09

La crisi actual espanyola i catalana no és només una crisi econòmica clàssica, o una crisi política passatgera, sinó molt més de fons. És, fins i tot, una crisi que posa en qüestió qüestions bàsiques de convivència i regles de joc elementals. No és una crisi més, no és una crisi qualsevol.

És una crisi de projecte en comú, una crisi de valors compartits. És una crisi de gran profunditat.

Per això en el nostre editorial del 10 de març ens vàrem comprometre a donar resposta a dues preguntes molt de fons respecte als efectes d'aquesta crisi sobre Catalunya. En dos aspectes: sobre Catalunya internament, i sobre com aquesta crisi afecta la situació política i moral de Catalunya a Espanya.

Del primer punt en vàrem parlar dimarts passat. Avui toca el segon.

Durant els últims anys a Espanya, i a Catalunya, s'ha produït un esguerro. S'ha esguerrat un projecte. I alguna cosa s'ha trencat. Si més no, des del punt de vista del catalanisme. Però, de fet, també des del punt de vista del conjunt d'Espanya.

Des del punt de vista de Catalunya i del catalanisme, recordem que ens havíem proposat una sèrie d'objectius. De fet, una doble llista d'objectius. Entrellaçats.

En una primera llista figuraven assegurar la pròpia identitat de Catalunya, amb unes institucions sòlides, alt nivell d'autogovern i un reconeixement franc de la nostra personalitat pròpia (és a dir, no un reconeixement desdibuixat i diluït). També el de fer de Catalunya una societat equilibrada i equitativa, amb mentalitat cívica i responsable i una economia moderna i competitiva. Amb una barreja d'arrelament i de projecció, de Catalunya endins i de Catalunya enfora.

Una segona llista definia l'altra cara de la moneda. Aquesta Catalunya que volíem millor i més reconeguda es troba situada en el marc espanyol (i europeu) i és un país amb voluntat de contribuir al progrés general espanyol, polític, econòmic, social. I de contribuir també a la formació d'una realitat i d'una sensibilitat col·lectives. De participar activament en la constitució d'aquest cos col·lectiu.

El catalanisme això ho havia definit amb quatre grans propostes per tot l'àmbit espanyol: democràcia; creixement econòmic i progrés social; autonomia i reconeixement del pluralisme nacional d'Espanya; i Europa.

Com dèiem, dues línies d'acció i dues sèries d'objectius. Enllaçades, almenys en la visió que se'n tenia des de Catalunya.

Dos projectes que havien d'avançar en paral·lel i conduir a una definitiva i harmònica configuració de l'Estat espanyol. D'una Espanya, en tots sentits consolidada, integrada al Món modern i capaç de treure profit de les grans potencialitats que té. I alhora amb una estructuració interna que reconegués plenament la realitat i els drets de Catalunya.

En el cas concret de Catalunya això comportava jugar a fons i lleialment la carta de la democràcia a Espanya i del seu progrés econòmic i social. Per tant, ajudar primer a fer possible la Transició democràtica i, després, contribuir a l'estabilitat i la governabilitat espanyoles (dues condicions indispensables de progrés d'un país). Contribuir a la transformació econòmica i social de tot Espanya i assumir les responsabilitats que això havia de comportar en un moment de gran transcendència històrica. Això és el que havia de ser el paper de Catalunya.

Tot això, dit d'una altra manera molt condensada que, almenys, en un punt necessita ser explicitat. Entre els molts grans problemes que Espanya tenia pendents n'hi havia un d'especialment punyent: el del desequilibri territorial, el de l'insuficient desenvolupament econòmic i social d'una part important d'Espanya. Resoldre això era responsabilitat de tot l'Estat, d'una bona obra de Govern i de tots els seus territoris.

I el mot d'ordre era la solidaritat. Catalunya s'hi va apuntar des del primer moment. De fet, el catalanisme sempre havia sostingut que “en un país no puede haber oasis”, com deia l'any 1911 en Cambó, catalanista de dretes, o –quan es considerava que el progrés d'Andalusia depenia principalment de la reforma agrària– “la reforma agraria andaluza va a tener un coste que debemos pagar entre todo”, com va dir en Carner, catalanista d'esquerres i Ministre d'Hisenda de l'Azaña en la defensa del seu projecte de reforma fiscal de 1932. El pensament polític i social català de la segona meitat del segle XX ha reforçat aquesta visió de les coses. Per això, fer possible la recuperació econòmica i social de l'Espanya menys desenvolupada era un component molt important del pacte tàcit de la Transició i, més enllà d'això, de la nova ordenació espanyola.

Un pacte que Catalunya ha complert al peu de la lletra.

Però què ha passat? Han passat tres coses negatives.

1. Ha reaparegut amb molta força l'atàvic sentiment anticatalà, probablement a causa de dos factors. El primer –en ell mateix bo– ha estat l'èxit polític i econòmic de sectors i territoris espanyols tradicionalment menys dinàmics però que han creat una mentalitat suficient i agressiva en més d'un aspecte i en més d'una direcció, dintre i fora d'Espanya. El segon, el protagonisme català, –molt constructiu però també reivindicatiu– molt acusat en alguns moments dels darrers trenta anys, ha provocat una reacció negativa. I molts polítics espanyols han tornat a descobrir que és fàcil guanyar vots a Espanya fent anticatalanisme. O vendre diaris. O simplement ser aplaudit.

2. A cavall d'això el vell objectiu uniformitzador d'Espanya ha reaparegut amb tota la seva potència i aplicat sobre Catalunya. Amb una acció que avui es pot dur a terme des de diversos fronts: el de la pressió econòmica i financera, el d'una immigració molt desproporcionada, el d'una crisi dels serveis públics a causa d'aquests dos factors combinats, el d'una orientació jurídica restrictiva des del punt de vista autonòmic, etc.

3. Finalment, hi ha un tercer fet moral, especialment criticable i políticament escandalós, que és la interpretació i la utilització que s'ha fet del concepte de solidaritat. Aquell principi que els anys 60, 70 i encara 80 semblava que havia de ser el ciment d'una relació generosa i en tots sentits productiva –humanament, socialment, econòmicament i

políticament productiva- ha esdevingut un joc trampós. Ja fa temps que el mot d'ordre a molts llocs d'Espanya és: “la solidaridad sólo hay que practicarla con los bienes ajenos”. És el mot d'ordre dit sense vergonya de gran part de la classe política espanyola. Dit amb to de directa acusació contra Catalunya. Amb mentalitat ressentida. Sense cap esforç d'objectivitat i de judici just.

Tot això -aquests tres punts- deixa Catalunya fora de joc. Al marge. Això trenca el que semblava que era el pacte tàcit i esperançador de l'Espanya renaixent de la segona meitat del segle XX.

Un país pot anar endavant per mèrits propis, i és el cas d'Espanya durant les últimes dècades. Pot anar endavant també perquè hi ha factors exteriors que l'ajuden i és també el cas d'Espanya. I un país pot tenir perspectives positives per diversos motius de conjuntura història i generacional, de pes cultural, de presència en el món. També és el cas d'Espanya. Però un país també pot esguerrar les seves bones perspectives si es deixa dur per l'arrogància i la fatxenderia, per la facilitat i la no exigència, per l'afebliment de valors cívics i morals, pel to sectari i acarnissat de la seva acció pública. O pel no respecte a parts importants de la seva població. També podria ser el cas d'Espanya.

Tot plegat és un esguerro. Un esguerro no és simplement un error, no és una falla. És fer “malbé una cosa”, diu el diccionari. I afegeix, “mutilar”. Té un to d'error de molt mal corregir. “El sastre m'ha esguerrat el vestit”, diu el diccionari o, també, “s'ha esguerrat el projecte”. És això, s'ha esguerrat el projecte.

Des de fora de Catalunya poden dir que el projecte que s'ha esguerrat és el de Catalunya, no el d'Espanya. I pensar que de Catalunya l'únic que els cal és el 9% del seu PIB, i que si fan soroll no en facin massa. Però han d'anar en compte. Perquè només amb això hi ha moments que pot ser que Espanya sigui ingovernable. Només amb això perd bona part d'un dels seus motors. Només amb això Espanya perd un dels seus elements d'estabilització. I l'eufòria espanyola de fa quatre dies –i encara per alguns d'avui mateix– no pot fer perdre de vista que Espanya és el país campió d'Europa d'atur, i ho serà més encara, i amb una molt baixa millora de la productivitat, i que hi ha un general desprestigi de les institucions que afecta, fins i tot, una cosa que hauria de ser tan bàsica pels qui diuen tenir “sentit d'Estat” com el Tribunal Constitucional, i que té uns hàbits polítics de gran confrontació, d'acarnissament, i que ara mateix hi ha un Govern pidolaire i desconcertat. Espanya és un gran país, i ha progressat molt. Però no li sobra res del que té. I no pot prescindir del grau de confiança que hi ha d'haver en un país per anar endavant. No pot banalitzar temes importants. Ni pot jugar amb conceptes d'alt valor ètic i polític (com el de solidaritat, per cert). No pot fer trampes.

Tot plegat, un esguerro. No una falla, o un desajust, o una mala interpretació, que es resolen amb una telefonada, o un seminari de cap de setmana, o una escena de sofà, o un discurs “zalamero” o afalagador, i menys encara amb promeses de no sé què.

Des d'aquests editorials hem dit molts cops que en el que no ha anat bé durant els últims anys –a Catalunya i en la situació política i moral de Catalunya a Espanya– hi havien contribuït també errors catalans. Ningú no ens podrà titllar de no veure la biga en el nostre ull. Però ara, i cada cop més, ja és hora de reclamar que a Espanya la gent més responsable

faci la seva autocrítica i, sobretot, vegi com poden canviar certes conductes polítiques, de mentalitat i ètiques.

En aquest precís moment, Catalunya podrà aportar poc a aquest canvi. Durant anys ja s'ha arriscat molt, ja ha donat molt (no només econòmicament), ja ha anat molt al davant, ja ha assumit moltes i molt serioses responsabilitats. Ja li cansa ser la munició del cainisme espanyol. Ja li costa més creure en les promeses. I ja no li agraden els focs artificials.

Participarà en el joc, mecànicament. I pagant la factura. Potser Espanya no n'espera res més, ni li demana res més.

De moment aquesta és la situació.